

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Illyés Gyula:

Hajszálgökök¹

[...] Az emberiség nagy része valaha egy mindenható atyát képzelt, képzel ma is maga fölé; ezek az egyisten-tisztelők.

De csakhamar akkora azok száma – ha ugyan nem nagyobb –, akik minden jó megteremtéséért az őseket tisztelték és tisztelik. Akik áldozatot azoknak a közvetlen és az idők hajnalán élt elődeiknek ajánlanak föl, akik munkájukkal és találékonyágukkal a legnagyobb emberi művet, a közösségi életet létrehozták, és szüntelenül tökéletesítették.

E hiedelem – e hit – vallói vitázhatnak egymással. A tudomány egy eredetű, csak más-más megfogalmazású jelenségnek véli mindkettőt. A művészet is. [...]

Az ősök iránti hálaérzetnek vannak más, eddig nemigen emlegetett gyökerei. A lélek mélyebb rétegeibe nyúlnak ezek is. Épp ezért hasznos utánuk nézünk. Megszoktuk, hogy a közösségi érzés – a nemzeti érzelem – eredőit általában a történelem- és a társadalomtudomány fedje föl. A lélektan eredményeinek egybe kell vágni az utóbbi két tan megállapításaival. [...]

A tétel iskolásan egyszerű. Alaptermészete s így az emberekhez viszonya attól senkinek sem változik meg, hogy gyermeket hoz a világra. Semmi okunk nem volna hát, hogy szüleinket más lényeknek tartsuk, mint a többi halandót. Szörnyetegnek ítéljük mégis azt, aki anyját is csak olybá veszi, mint a világ többi más teremtését, s nem részesíti fokozott – gyermeki – szeretetben. Ám lehetne még holmi tájesztétikát is teremteni: tárgyilagos ismérveket fölállítani, hogy melyik vidéket kell szebbnek tartanunk – és mégsem lehet. A világirodalom lángelméi állnak ki megannyi koronatanúként, hogy a bolygó legellentéesebb helyei lehetnek a legszebbek: a mi Petőfinknek a magyar alföld,; Puskinnak az orosz halmok, méghozzá havasan; Baudelaire-nek a párizsi úgynevezett gyanús síkátorok, éjszaka; Burnsnek a skót felvidék, hajcibáló szélben. A látszólagos ellentmondást egy közös ok magyarázza. Az, ami a gyermek sajátos ragaszkodása szüleihez. [...] Mert lám, első élményeinkhez szeretetünkkel is ragaszkodunk.

Így anyanyelvünket szinte szívébe is befogadjuk. Azokkal, akik velünk azt az elsőként hallott nyelvet beszélik, valóságosan egy családban érezzük magunkat. És valamiképp közös ősünknek valljuk mindazokat, akik valaha ezt a nyelvet beszélték.

Függetlenül mégpedig attól, hogy személy szerinti eleink valóban ezt a nyelvet használták-e. A magyar nyelv nem egy bámulatos kezelőjének édesanyja törve beszélt a magyart. A nyelv szelleme nem a vérség, nem a „fajtság” vonalán száll ránk. De akik – bármily úton – rászáll, azokat valóban determinálja, mélyebben, mint ahogy akár a bölcsélet föltételezné.

Nemcsak világlátásunkat befolyásolja.. Nemzetközi anekdota jellemzi a különféle népek kifejezését a pénz szerzésére: az angol csinálja, a francia nyeri, a német megszolgálja; a magyar ma is úgy keresi – akár a finn-ugor elődök szegény gyűjtögetői az erdőben a vadmadártojást, a gombát.

Hatással van ez az örökölt anyanyelv álmainkra, vágyainkra. Még meseszomjunkra is.

Nincs terület izgalmasabb a fölfedezésre, mint a saját énünk. Miből vagyunk összerakva? Mi alakította ki szellemünket? S milyen irányba fejlesztí? Mindarra, amire valaha a vallások feleltek, mi magunknak kell választ adnunk. [...]

¹ Részletek az azonos című esszéből. In: *Illyés Gyula: Útirajzok, esszék, tanulmányok*. Bp., 1982. 700-719. old.

Mert valóban mi értelme van annak a különös egymáshoz vonzódásnak, ennek a nem vérségi, de a vérséginél is messzebb ható rokonságnak? Rokonosodásnak! [...] Pontosan az az értelme – az a haszna –, ami minden egészséges közösségi érzésnek.

Mert, sajnos, lehet közösségeket verbuválni ártalmas, egészségtelen érzésekkel is.

Faji és vallási elfogultsággal: fasizmussal, szegregációval, nyelvi türelmetlenséggel.

És – nacionalizmussal?

Ez a szó nemcsak a köznapi magyarra, de köznapi franciára sincs mindmáig lefordítva. Jelentése merőben ellentétes aszerint, hogy milyen korra vonatkoztatjuk. Azután pedig, hogy kikre.

A feudalizmussal szemben a plebejus forradalmak zászlain tündöklük.

És ma?

Érthető a gyanú, mely hallatára összevonatja a szemöldököt.

Boldogan helyeseljük, hogy a nemzeti büszkeség minden szívét fölmelegítsen.

De iszonyodva figyeljük, nehogy az a meleg egy fokkal följebb szálljon; nehogy a nemzetünk iránti túl sok büszkeség, minőséget váltva, más népek gyűlöletébe csapjon át.

Mert mi a tartós biztosíték ez ellen?

Magamban én tudom a biztosítékot. A mienket, a hazait.

A magyar irodalomnak nem mindennapi dicsősége, hogy ezt a határvonalat a jó és rossz között kezdettől fogva keményen meghúzta, s minden időben megtartotta. Balassitól, Zrínyitől, Csokonaitól Petőfiig, Adyig, József Attiláig a nemzeti érzés a magyar szellemiségben félreérthetetlenül egy jelentésű. Sose a kirekesztést jelenti; mindig az egybetartozást.

Ez a nemcsak ésszel, hanem szívvel is fölfogható értelem munkálna bennünk is, egymástól négyszáz év óta elszakadhatatlan?

[...]

Nemzetemhez – bármely végzet adta közösséghez – azzal óhajtok tartozni, hogy vállalom. Valósággal vállalni kényszerülök. Mégpedig minél sanyarúbb helyzetben van, minél kevesebb jóban tud részletetni, annál inkább. Ahogy a pubertás szertelenségei után igenis vállalom szüleimet: épp azért, mert szintén sanyarú helyzetben éltek; inkább a szenvedést, a rosszat kóstoltatták meg velem, mintsem a jót. Ahogy ki fogok tehát tartani szülőföldem melletti is... [...]

Úgy kell ezt vajon érteni mármost, hogy a nemzeti érzést, a hazafiságot, a szülőföldhöz való ragaszkodást az erkölcsan elmei mozgatják?

Csaknem olyan erővel, mint a lélektan már említett jelenségei. S hasonló okkal is.

Érzékszerveink első élményei ugyanis valamiféle hűsége is unszolnak; majd köteleznek bennünket. Bárhogy kopogatjuk és feszegetjük: itt valami fölbonthatatlanul összeforrt; lát-szólag lét különböző hovatartozandóságú anyag lett itt külön egység.

[...]

Hogy a környezet jó vagy rossz légköre miként képes meggyorsítani vagy megnehezíteni – hogyha nem lehetetlenné tenni – akár egy operált talpra állását, azt az orvostudomány ősrégtől tudja, s ma már statisztikákkal ábrázolja.

Egy nemzet szellemi atmoszférája éppígy kihat az egyének viselkedésére. S azon át el a társadalmi, a gazdasági jelenségekig. Még azokig a számoszlopokig is, amelyek a halálozások és a születések, válások és kivándorlások higanyfónálszerű le-föl szállását mutatják, nem ki részben ez működteti, a közérzetnek ez a minősége, ez a tartalmi állapota hatással van természetesen a termelékenységre is. Láttam grafikai kimutatást: befolyásolja a közlekedési balesetek számát is. A diákok előmenetelét. A színházak látogatottságát. Így nyilván még a színészek és szerzők alkotóképességét is.

Borús vagy derűs ég egy nemzet fölött tartósan nagyobb csapás vagy áldás lehet, mint amit a meteorológia mér.

Nem kétséges, ez az egyik legelemibb erő fölöttünk. Majdnem annyira sorsszerű, mintha a végzet irányítaná.

Nem az irányítja. Hogy ez az erő miképp működik, abba nekünk is van beleszólásunk.

Hogy egy népnek milyen a lelkivilága, a lelki képe, annak kialakítása nyomosan hozzájárul, hogy milyen tükröt tartanak elébe.

Ez a tükrötartás világszerte a szellem embereire – különösen a tollnak s az eszmeccsere egyéb eszközeinek forgatóira – hárul. [...]

A honismereti munka színterei a főiskolai oktatásban

Tolna megye az elkövetkező esztendőben immár 30. születésnapját ünneplő, mind a mai napig egyetlen számottevő felsőoktatási intézménye, a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Tanárképző Főiskolai Kara, a honismereti munka fontos színtere. E tevékenységének különös jelentőségét az adja, hogy az intézmény a néprajzi, helytörténeti érdeklődés meghatározó műhelye, hiszen az oktatáson túlmutatóan is időről időre meghatározó szerepet játszik a megye, illetve Szekszárd város életében (pl. oktatói a megyei kulturális folyóirat, a Dunatáj szerkesztőségi tagjai, a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesülettel folyamatosan együttműködnek, Szekszárd város hagyományápolásában, helytörténeti cikkek, tanulmányok közlésében közreműködők). Az intézményben hosszú múltra visszatekinthető pedagógusképzés mellett a formálódó új szakok újabb és újabb lehetőséget teremtenek a honismereti tevékenység gazdagítására is.

A pedagógusképzés során a Nemzeti Alaptantervben a hon- és népismeret, mint a műveltségi területek közös követelményeinek egyik alapvető eleme, jelentős mértékben áthatotta a korszerű műveltség és az iskolai oktatás szinte valamennyi elemét. E követelményrendszer célul tűzte, hogy minden tanuló megismerje szűkebb szülőföldje kulturális örökségének jellemző sajátosságait, értékeit, hagyományait, jellegzetességeit. Ismerje hazánk népcsoportjait, néprajzi tájait, becsülje ezek értékeit, kultúrájuk sajátos jegyeit. A követelmények az ismeretszerzésen túl bizonyos, a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására, ápolására irányuló készségek elsajátítását is célul tűzték. A néprajzot a tanítóképzés fontos részének tekintő intézmények eddig is igyekeztek kihasználni a lehetőségeket a néprajz, a honismeret minél szélesebb keretek között folyó oktatására. Hiszen tapasztalatból is tudhatták, egy kistélepülés iskolájába kerülő tanító ezen ismeretei birtokában sokkal szervezettebben kapcsolódhat a közösség életéhez. Természetessé válik számára, hogy a jelen megértéséhez a település hagyományait is ismernie kell – s meg kell ismertetnie, tovább kell örökítenie azokat.

A néprajzi gyűjtőmunka alapvető módszertani ismereteivel rendelkezve a leendő pedagógus a néprajztudomány számára is igen hasznos munkát végezhet. Belülről látva, élve a közösség mindennapjait jegyezheti le, gyűjtheti, majd taníthatja vissza hagyományait. Az iskolai oktatáson túl számos más módon is hasznosíthatja néprajzi, helytörténeti ismereteit: szak-körvezetőként, vagy miként ez megyénk kisközösségeiben egyre gyakrabban fordul elő, a múlt tárgyi emlékeit összegyűjtő, gyakran önálló jogi keretet nem is öltő helytörténeti sarok, állandó- vagy ideiglenes kiállítás rendezésében, az anyag gondozásában.

Az alapvető jogszabályi feltétel – az önálló műveltségi területté nyilvánítás – hiánya miatt az oktatás csak a meglévő keretek közé beillesztve, gyakran bújtatva, szétszabdalva történhetett, például úgy, hogy a NAT valamelyik műveltségterületéhez kapcsolódva, vagy ehhez szorosán kötődve *specializáció* keretében szerezhette meg a hallgató a sajátos tárgyú és módszertanú ismeretanyag tanításának lehetőségét. A tanítók körében a néprajzi ismeretek átadása realizálódhatott továbbképzéseken vagy szaktanfolyamokon is, illetve volt időszak, amikor a főiskola karán a néprajzoktatás a magyar szakkollégium keretei között folyt. Ennek során a harmadéves tanítóképzős hallgatók a néprajzhoz leginkább kapcsolódó terület, a folklór sajátosságaival ismerkedhettek meg. A szakkollégiumi forma az elméleti anyag elsajátítása mellett lehetőséget nyújtott az alapvető készségek megalapozására és a falusi közösségbe beilleszkedést megkönnyítő praktikus információk elsajátítására is. A két féléves, heti két órás stúdium gerincét a néprajzi alapfogalmak megismerésén túl a folklór, a szellemi kultúra egyes területrészeinek áttekintése jelentette. Az első félévben az iskolai oktatás során különösen jól hasznosítható népszokások (elsősorban a kalendáris és az emberélet fordulóihoz kötődő szokások) gazdag világát ismerhették meg a hallgatók, megkülönböztetett figyelmet fordítva a gyermekélet szokásaira. A gyűjtésmódszertani (pl. adatgyűjtés, cédulázás, kérdőív-összeállítás), a feldolgozással összefüggő (jegyzetelés, szakirodalmi hivatkozás) és a gyakorlati feladatok (pl. a stúdium ismeretanyagát felhasználó óraterv készítése, szakköri foglalkozás tervének összeállítása) a gyűjtemény kialakítására, kezelésére vonatkozó leglényege-

sebb jogszabályokról történő tájékoztatással egészültek ki. A második félévben pedig részletesen foglalkoztak a népköltészet műfajaival, kiemelten kezelve a gyermekkor költészetét. Az elméleti anyaghoz társuló gyakorlati feladatok (pl. könyvismertetés, bibliográfia készítése, önálló gyűjtés, egy választott népköltészeti alkotás elemzése) az első félévi ismeretekre, elsajátított készségekre alapozódtak. Mindezeket jól kiegészítette a múzeumi órák gyakorlata, amikor a Wosinsky Mór Megyei Múzeum, illetve a Néprajzi Múzeum állandó kiállításainak anyaga alapján került bemutatásra a Tolna megyei és a magyar népi kultúra.

Az *óvópedagógusok* esetében sajátos hangsúlyokat kapott a képzés. Egy általánosnak tekinthető folyamat része, hogy a hagyományátadás, a népi kulturális örökség elsajátíttatásának legintenzívebb szakasza az óvodáskor a gyermekek életében. A család szerkezetének, funkciójának változásai következtében az óvoda mind erőteljesebb szerepet játszik elsősorban a kalendáris szokások, a jeles napok megünneplésében, az ehhez kötődő hagyományok tovább éltetésében. Ehhez kötődően a képzés során több kezdeményezés irányult arra, hogy az óvópedagógusok számára mind célzottabb és szélesebb körű ismeretet nyújtson. Az elmélet mellett az egyes ünnepekörök (pl. karácsony, húsvét) hagyományanyagának nemcsak felelevenítése, de gazdagítása is cél volt. Elsősorban egy-egy tájegységhez, illetve népcsoportokhoz kötődő Tolna megyei szokásanyag gyűjtésével, a gyakorlatban történő alkalmazhatóság lehetőségeinek bemutatásával. Ezek az órák kiegészültek a hagyományápolás gyakorlati tevékenységeivel (pl. mézeskalácssütés, karácsonyfadísz készítése, tojásfestés), amelyet részben a mesterség avatott gyakorlóit, részben pedig volt tanítványaink vezettek.

Elsősorban gyakorló pedagógusok voltak hallgatói a főiskolán szerveződött *népi játszóházvezető és csuhé-, gyékény- és szalmatárgykészítő oktató képzésnek*. A hallgatói kört jól kiegészítették pedagógus nappal, valamint levelezős hallgatók és más területek (pl. az idősgondozás) képviselői. A képzés során hallgatóink nemcsak egy Tolna megyében korábban nem gyakorolt népi mesterséget sajátítottak el kiváló mesterektől, hanem komoly néprajzi, helytörténeti gyűjtő- és kutatómunkát is végeztek. A csaknem félszáz színvonalas diplomamunka jelentős része megyei népi kismesterségek történetét, jeles képviselőik munkásságát, egy-egy település helytörténeti, néprajzi feldolgozását végezte el. Végzett hallgatóink ma is országos versenyek díjazott résztvevői, s egyesületi formában szervezik tovább szakmai tevékenységüket a megyében, sőt a megye határain túl is.

A *szociális munkás képzés* is több szálal kapcsolódik a hagyományosan helytörténeti kutatásokhoz. Egyrészt a szociális terepmunka az ún. „szociotáborok” esetében az előzmények szempontjából van meghatározó jelentősége a hagyományoknak, különös tekintettel a változásvizsgálatokra. Másrészt a közösségfejlesztés alapja a közösség múltjának, a közösség tagjait összetartó szokásoknak, magatartásmintáknak, értékrendeknek a megismerése, s dinamizáló erőként működtetése. Az általános szociális munkás hallgatók, akik különösen a kistélepléseken mindinkább jellemző gyakorlat szerint a közösség szinte egyetlen diplomás segítő szakemberei, társadalomtudományi felkészültségük, módszertani ismereteik és empátiás készségük révén kiváló résztvevői voltak a főiskolán az elmúlt években e területen folytatott olyan kutatásoknak, mint a Szekszárd-Felsőváros szociális változásainak vizsgálata (2000–2001), a szociális gondoskodás változásainak a felsőnáni bukovinai székelyek körében végzett vizsgálata (2001–2002), a hagyomány, mint közösségsszervező, illetve -fejlesztő erő Szekszárd-Alsóváros egykori közösségében (2004–2006) címmel kezdeményezett és a mai nap is folyó munkának. De a hagyományok szerepe még az olyan kifejezetten szakmai kutatások esetében sem hagyható figyelmen kívül, mint például a szociális alapszolgáltatások igénybevételének az aprófalvas településeken kvalitatív módszerrel történő vizsgálata.

A főiskola felsőfokú szakirányú képzései közül az *idegenforgalmi szakmenedzser* képzésében az oktatott tárgyak között a néprajz órakeretei kínálnak lehetőséget arra, hogy a hallgatók az elméleti tananyag elsajátításán túl gyakorlati ismereteket, készségeket is szerezhessenek, s megteremtődjenek a honismerethez kötődés alapjai. Az elméleti anyag megközelítése a képzés jellegéhez kötődően is mindig gyakorlatorientáltan, egy kiválasztott településhez, leggyakrabban a lakóhelyhez kapcsolva történik. E kurzus keretében nagyszerű községbemutatók, gyakorlati hasznosítás után kiáltó kulturális image-megfogalmazások születtek – jó néhányszor a legmodernebb technikai eszközökre fogalmazva. Egy-egy jó menedzser-technikát alkalmazó településen a hallgatók a gyakorlatban is részesévé válhatnak a honismeret modern újrafogalmazásának, illetve a gyakorlóhelyek megfelelő megválasztása is alkalmat kínál

a néprajzórán az ahhoz kötődő programok során elsajátított ismeretek, készségek alkalmazására.

A képzések során igen fontos a *tehetséggondozás* a honismeret, helytörténet, néprajz hármában is. Egyrészt a legjobb munkák konzulensi segítséggel országos tudományos diákköri konferenciákon méretődnek meg, másrészt a kutatások értékelhető eredményei számára folyamatosan megyei, városi, főiskolai publikációs lehetőséget biztosítunk.

Ez volt a múlt, és ez a jelen. A jövő? Tele van tennivalóval: a Bologna-folyamatból következő változások, a 2006 szeptemberében induló képzések a tantárgyi kereteken túlmutatóan elsősorban a komplex modulok lehetőségét kínálják a honismereti tevékenység erősítésére. Ha sikerül élni vele, a régió szempontjából is jelentős új szak, a *turizmus-vendéglátás* tovább bővítheti, gazdagíthatja a lehetőségeket. A feladat kettős: egyrészt megőrizni, gazdagítani a főiskolai oktatásban a honismereti tevékenység eddig kialakított színtereit, másrészt a kor változó igényeihez igazodva újabb és újabb lehetőségeket találni az újra- és újrafogalmazott cél: a helyi közösségek, a helyi kultúrák értékeinek élhető, élményszerű megismertetésére, továbbbonyolítására.

Nagy Janka Teodóra

A honismeret szerepe a szekszárdi Garay János Gimnázium történelem tantárgyának oktatásában

*Patriae funus igni alieno luculentior
(A haza füstje más terület tüzénél pompásabb)*

A szülőföld cselekvő felfedezését minél korábban meg kell kezdeni. Az iskola teret enged a tanárnak, hogy felkészítse diákjait a magyar kultúra egyre tágabb és egyre mélyebb megismerésére. Lehetőséget kap a pedagógus arra is, hogy szűkebb és tágabb környezetét bemutassa diákjainak. A munka azonban csak akkor lesz hatékony, ha a tanárok vállalják a helyismeret oktatását. A helytörténet többféle szakterülettel kapcsolódik össze, például a táj földrajzával (kialakulása, talaja, vize), etnográfijával (szokások, viselet), archeológiájával (régészeti leletek), nyelvjárásaival, vallási viszonyaival, közigazgatásával, kereskedelmével, iparával, társadalmi szervezeteinek alakulásával és működésével. Mindezeket a Garay János Gimnáziumban is több munkaközösség vizsgálja és kutatja, s e munkát a történelmet tanító tanároknak kell összefogniuk.

A helytörténet-kutatás iskolánkban az 1980-as évek közepétől kapott lendületet Zentai András igazgató vezetésével. Kollégáival együtt és a történelemfakultációsok bevonásával végezték a munkát, először iskolánk történetére vonatkozóan. A diákok megismerkedtek a Tolna Megyei Levéltár és az Illyés Gyula Megyei Könyvtár helytörténeti anyagaival. E közös munka eredményeként született meg Zentai András tollából „A Szekszárdi Garay János Gimnázium (Tankönyvkiadó 1988)” című kiadvány. Ugyanő 1992-től 1996-ig, iskolánk centenáriumi ünnepségig, 15–20 diák részvételével honismereti szakkört működtetett. A diákok dolgozatokat készítettek, üzemek, intézetek történetét kutatták, néprajzi tanulmányokat készítettek, a társadalmi élet működését vizsgálták.

Az iskola fennállásának századik évfordulója alkalmából elődeink előtt tisztelegve iskolatörténeti versenyt rendeztünk a megyei iskolák bevonásával és részvételével, továbbá iskolatörténeti pályázatot hirdettünk. Tanulóink 16 dolgozatot készítettek el, melyek közül a két legkiemelkedőbb be is került a jeles eseményre készült centenáriumi évkönyvbe.¹ A helytörté-

¹ Gál István László: Az Eötvös József Önképzőkör és Liszicza Bálint: Róder Pál, a nevelőiskola megteremtője című tanulmánya. Szerk.: Lemle Béláné és Zentai András címzetes igazgató.

neti munkák megjelentetésére azóta is lehetőséget nyújtanak a rendszeresen kiadott, a jelenlegi igazgatónő, Lemle Béláné szerkesztésében megjelenő iskolai évkönyvek.

1991 óta dolgozom a Garay János Gimnáziumban, 1993 szeptemberétől a történelem-filozófia-társadalomtörténet munkaközösség vezetőjeként. Az 1990-es évek közepétől kezdtünk mi, fiatal kollégák bekapcsolódni a honismereti munkába, s talán új lendületet adni megyénk történetének megismeréséhez. Vezetéssel jött létre a Széchenyi Kör diáktagozata a gimnáziumban 1995-ben. A diákoknak kiírt országos pályázatok sikeressége alapján többször nyertek a garaysták nyaralást, ingyen vehettek részt a diáktagozat országos közgyűlésén. 2001 nyarán, amikor a Kör Szekszárdon ünnepelte közgyűlését, az „ifjú széchenyisták” kulturális műsort készítették. Frey Dóra, aki történelem tantárgyból elért eredményei alapján iskolánk egyik legkiválóbb tanítványa volt, Széchenyi István számára legtöbbet mondó gondolataiból válogatott és olvasott fel egy füzet.

A Kör megyei vezetősége által szervezett előadásokon, programokon a mai napig mindig nagy számban részt veszünk, s Szatmári Juhos László szobrászművész a kör vezetői segítségével és támogatásával egy Széchenyi portré-szobrot készített s helyezte el a gimnázium folyosóján. Néhány éve minden tanév tavaszán 2–3 napos buszos kirándulást szervezünk a diáktagozat tagjainak, valamint a humán tantárgyak iránt érdeklődő tanulók számára. Az utazások során a reformkor nagy alakjainak életéhez tartozó tájakat keressük fel 40–50 tanulóval. 2003-ban Pannonhalma, Sopron, Nagycenk történelmi nevezetességeit ismertük meg, 2004-ben a Kőszeg–Sopron–Bécs útvonalon haladtunk, 2005-ben pedig a Deák-évfordulóhoz kapcsolódva Deák Ferenc szülőhelyét, Zala megyét látogattuk meg.

A tehetséges gyerekek számára több országos verseny áll rendelkezésre a megmérettetéshez. Ezek közül kiemelten kezeljük az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyt (OKTV). Történelemből e versenyen az elmúlt években csodálatosan szerepeltek diákjaink, s közülük néhányan felvételi vizsga nélkül jutottak be az egyetemekre. Az OKTV három fordulója közül az egyik során egy 20–30 oldalas pályamunkát kell készíteni. A három választható téma közül az egyik mindig helytörténeti. Több ilyen munka készült, közülük is ki kell emelni *Frey Dóra* 3. helyezését (A tragédia 100 napja. A holokauszt Bonyhádon. 2001, felk.: *Gesztesi Enikő*), *Nepp Zoltán* 4. helyezését (A bördízművesség története Szekszárdon. 1997, felk.: *Nagy László*), *Bándy Kata* 7. helyét (Az oktatásügy Tolna megyében a dualizmus időszakában. A nőképzés megindulása Szekszárdon. 2004, felk.: *Gesztesi Enikő*). *Szabó G. Tamás* két egymást követő évben is helytörténeti munkát készített, ami szintén egyedülálló iskolánk történetében (Hétköznapok a Duna mentén a XVI–XVII. század fordulóján. 2004, 17. hely; Egy legendává vált vasútvonal története [Adalékok a Bátaszék–Mohács vasútvonal történetéhez]. 2005, 25. hely, felk.: *Gesztesi Enikő*). Egyéb versenyeredményeink közül ki kell emelni *Gaál Istvánnak* a „Ki miben tudós” vetélkedőn 1996-ban elért országos 4. helyezését, aki a verseny egyik feladatául a szekszárdi bor történetéről írt dolgozatot, s szemléltetés céljából egy videófilmet is készített (felk.: *Zentai András*).

Több más nagyon értékes pályamunka is készült tanulóink tollából, például a szekszárdi kaszinóról (*Endrődi Fanni*) vagy a szekszárdi vasút történetéről (*Gudics Tamás*). A pályamunkák sikerrel szerepeltek a Tolna Megyei Levéltár pályázatain, illetve a megyei és az országos diákköri konferenciákon is. *Szabó G. Tamás* a TUDOK országos konferenciáján 1. helyezést ért el (2005), *Bándy Kata* a levéltári pályázaton különdíjas lett (2004), *Endrődi Fanni* említett dolgozatát pedig a megyei diákköri konferencián a bíráló, dr. Rosner Gyula azonnali kiadásra javasolta.

A pályamunkák készítése nagyon hasznos, ugyanis a dolgozatok megírása során a diákok megtanulnak anyagot gyűjteni, rendszerezni, irodalomjegyzéket s mellékleteket készíteni. Az egyetemeken egyre több hasonló munkát kell benyújtaniuk, s akik vállalják, hogy hónapokon át dolgoznak egy ilyen dolgozaton, elsajátíthatják e technikákat. Reménykedhetünk abban is, hogy a diákok megismerve megyénk településeinek, intézményeinek tevékenységét, az itt élő tudósok kutatásait, diplomával a zsebükben szívésen térnek vissza Tolna megyébe, hogy a megye egy településén örömmel éljék le életüket. A dolgozatokhoz szükséges anyagok összeállításához, a versenyfelkészítéshez a város közintézményei (Tolna Megyei Levéltár, az Illyés Gyula Megyei Könyvtár és a Wosinsky Mór Megyei Múzeum) vezetői és munkatársai rengeteg segítséget nyújtottak, amiért ezúton is szeretnénk köszönetet nyilvánítani.

Részt veszünk a Honismereti Egyesület munkájában is. 2003 őszén, Szekszárdon, a Béri Balogh Ádám fájánál rendezett megemlékezés során iskolánk „ifjú széchenyistái” készítettek emlékező műsort. Az egyesület szervezésében meghirdetett, két évente tartott honismereti versenyeken többször vett részt iskolánk. E versenyek közül honismereti és helytörténeti kiírása miatt ki szeretnénk emelni a 2002-ben „A tudás forrásai” címmel meghirdetett vetélkedőt, melyen iskolánk 10. A osztályos tanulói (Török Alexandra, Elter Csaba, Nagy Attila felk.: dr. Katona Károlyné és Gesztesi Enikő) a megyei fordulón első helyezést értek el, s így a területi fordulón képviselheték megyénket. A verseny sokoldalúan mutatta be megyénk és Szekszárd kulturális életét, intézményeit, iskolánk történetét, könyvtárát, híres mestereit (pl. a Petrics család történetét). Gyönyörű tablót készítettünk a város híres nevezetességeiről, amit felajánlottunk a Honismereti Egyesületnek. Kiss Ildikó keramikus művész segítségével a gyerekek elkészítették a regőlyi Madárfejes korsó másolatát is.

A 2005/2006-os tanévben a POFOSZ írt ki megyei pályázatot „1956 eseményei a régióban” címmel. Tóttós Pál, az Egyesület elnöke, valamint több tagja órákat tartott az iskolánkban, amik segítettek a forradalom eseményeinek megismerését. Gimnáziumunk 12. évfolyamos tanulói értek el kiemelkedő eredményeket pályamunkáikkal. *Honti Bettinát* első (Csillagaink 1956-ban), *Benkő Gabriellát* második díjjal (Törödékek egy kis fecske életéből), *Gáll Viktóriát* (Csak egy közülünk) pedig különdíjjal jutalmazták. Az Egyesület Nagy László kollégánk segítségével újabb pályázat meghirdetésével készül az 1956-os forradalom 50. évfordulójának megünneplésére.

E tények, eredmények feltárása után felmerülhet azonban a kérdés, hogy hogyan s mennyiben játszik szerepet az iskolánkban a mindennapi munkában, az órákon a honismeret, megyénk, iskolánk, városunk, egyáltalán őseink tevékenységének megismerése. A történelemórák száma a kötelező óraszámcsökkentés miatt nem növelhető (jelenleg 9–10. évfolyam: heti 2 óra, 11. évfolyam: heti 2,5 óra, 12. évfolyam: heti 3 óra), de a kerettantervben megjelenő modulok közül a társadalomismeret tantárgy lehetőséget nyújt az iskoláknak, hogy helytörténeti témákat építsenek be helyi tanterveikbe. Mi élünk is ezzel a lehetőséggel, s így a helytörténet néhány időszakával, sőt iskolánk történetével is tudunk foglalkozni ezeken az órákon. A középszintű érettségien 2005 óta létezik egy szabadon választható, nem kötelező témakör, amelyben helytörténeti tételeket lehet kijelölni. Az elmúlt tanévben és az idei tanévben is fel lehetnek tanítványaink iskolánk történetéből, és kérdezzük az 1956-os forradalom Tolna megyei eseményeit is.

Munkaközösségünk azt is elfogadta, hogy a nálunk eltöltött évek során, az osztályfőnöki órák és a délutáni foglalkozások mellett, minden osztály a történelemórák keretében is legalább egyszer látogasson el a könyvtárba, a múzeumba, illetve a levéltárba, ismerje meg az ott őrzött ereklyéket, tájékozódjon a kutatás módszereiről és lehetőségeiről. Diákjaink közül a legtehetségesebbek és legszorgalmasabbak a múzeum által szervezett szakköri előadásokon és foglalkozásokon is részt vesznek.

A magyar és a történelem munkaközösség benyújtott és elnyert egy pályázatot is, így lehetőségünk volt, hogy Fazekas József kollégámmal, a magyar munkaközösség vezetőjével, továbbá 40 diákkal bebarangoljuk megyénk több, a diákok számára kevésbé ismert települését és nevezetességét.

Munkaközösségünk néhány tagja iskolai elfoglaltságai mellett kutatómunkát is végez. *Dr. Vörös Andrea*, egykori kollégánk, PhD dolgozatát 2003-ban *A Monarchia borútja* címmel készítette el, ebben helytörténeti vizsgálódásairól is számot adott.

Reményeim szerint a felsoroltakból kiviláglik, hogy lehetőségeink és tehetségünk szerint igyekszünk tanulóinkkal megismertetni a szűkebb-tágabb környezetüket. A diákok számára ugyanakkor kitágult a világ, egyre könnyebben utaznak távoli kultúrák irányába, ezért – véleményem szerint – csak céltudatos irányítással, neveléssel érhetjük el azt, hogy diákjaink elfogadják Széchenyi István Világ című művének honszeretetről írt sorait:

„A honszeretet anyaföldünkhöz vonzó édes, a lelkiünkbe mélyen öntött aggodalom, a nemzet lehető legmagasabb emelkedésének anyaga, valódi erejének isteni védője, s a legszebb s a leghalhatatlanabb éretnyek kútfeje.” (Világ 33. fej.)

Gesztesi Enikő